

УДК 331.45

К. М. Дідур,

к. е. н., докторант кафедри економіки,

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8489-0308>**С. П. Дмитрюк,**

старший викладач кафедри експлуатації машинно-тракторного парку,

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-2097-0797>

DOI: 10.32702/2306-6792.2024.7.78

МАТЕРІАЛЬНІ НАСЛІДКИ ВІД ТРАВМАТИЗМУ ТА ЗАХВОРЮВАНЬ ПІД ЧАС ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ВИРОБНИЦТВІ

K. Didur,

PhD in Economics, Doctoral candidate of the Department of Economics,

Dnipro State Agrarian and Economic University

S. Dmytriuk,

Senior lecturer of the Department of Operation of Machinery and Tractor Fleet,

Dnipro State Agrarian and Economic University

MATERIAL CONSEQUENCES OF INJURIES AND ILLNESSES DURING PROFESSIONAL ACTIVITIES IN PRODUCTION

Охорона життя й здоров'я працюючих має важливе соціальне та економічне значення, Здоров'я працюючих є національним багатством держави оскільки має вплив на працездатність людини, її добробут і подальший розвиток технічного процесу. На вітчизняних підприємствах існує велика кількість загроз для здоров'я та життя працівників. Відповідальність за можливі негативні наслідки несуть як працівники, так і роботодавці, так і держава, яка регулює відносини між робітниками та роботодавцями з приводу охорони праці, а також визначає міру відповідальності та покарання за спричинені виробничою діяльністю травми та захворювання. Обов'язком кожного робітника є детальне вивчення та дотримання правил безпеки на виробництві. А завданням роботодавців є надання безпечних умов праці, а також компенсація працівникові наслідків надзвичайних ситуацій, забезпечення медичними та лікувально-проф-ілактичними послугами.

Травматизм на виробництві не випадково почали прирівнювати до національного лиха. Він завдає не лише багато горя і страждань конкретним людям, їхнім рідним та близьким, а й безпосередньо впливає на економіку країни, бо ці особисті трагедії зливаються в чималі суспільні втрати, негативно позначаються на рівні життя народу. Поліпшення умов праці, зниження випадків виробничого травматизму, а також випадків професійної захворюваності має не лише соціальний, а й економічний ефект, так як результати роботи з охорони праці призводять до збільшення фонду робочого часу, підвищення ефективності використання обладнання, зменшення плинності кадрів, зменшення витрат на пільги і компенсації за несприятливі умови праці, скорочення видатків, пов'язаних з виробничим травматизмом і захворюваністю працівників тощо.

Реалізація заходів, спрямованих на поліпшення умов праці, зниження виробничого травматизму та професійної захворюваності потребує затрат і часто досить суттєвих, які зумовлюють збільшення собівартості продукції, зменшення доходів, що негативно сприймається багатьма роботодавцями. Можливі витрати підприємства на охорону праці складаються з: додаткові до страхових відшкодування потерпілим унаслідок травм і професійних захворювань; пільги і компенсації працюючим у важких і шкідливих умовах праці; витрати на профілактику травматизму і професійних захворювань; витрати на ліквідацію наслідків аварій і нещасних випадків на виробництві, а також штрафи та інші відшкодування.

Protecting the life and health of workers has an important social and economic significance, the health of workers is the national wealth of the state because it has an impact on a person's ability to work, his well-being and the further development of the technical process. There are a large number of threats to the health and life of employees at domestic enterprises. The responsibility for possible negative consequences is borne by both employees and employers, as well as the state, which regulates relations between workers and employers regarding occupational health and safety, and also determines the extent of responsibility and punishment for injuries and diseases caused by industrial activities. It is the duty of every worker to study and observe the safety rules at work. And the task of employers is to provide safe working conditions, as well as to compensate the employee for the consequences of emergency situations, to provide medical and medical and preventive services.

It was not by chance that occupational injuries were equated with a national disaster. It causes not only a lot of grief and suffering to specific people, their relatives and friends, but also directly affects the economy of the country, because these personal tragedies merge into considerable social losses, negatively affect the standard of living of the people. Improvement of working conditions, reduction of cases of industrial injuries, as well as cases of occupational disease has not only a social, but also an economic effect, as the results of labor protection work lead to an increase in the working time fund, an increase in the efficiency of the use of equipment, a decrease in staff turnover, a decrease in costs for benefits and compensations for unfavorable working conditions, reduction of expenses related to industrial injuries and illness of employees, etc.

The implementation of measures aimed at improving working conditions, reducing industrial injuries and occupational diseases requires costs, and often quite significant ones, which lead to an increase in the cost of production, a decrease in income, which is negatively perceived by many employers who consider such costs useless. Possible costs of the enterprise for labor protection consist of: additional to insurance compensations for victims of injuries and occupational diseases; benefits and compensations for workers in difficult and harmful working conditions; expenses for the prevention of injuries and occupational diseases; expenses for eliminating the consequences of accidents and accidents at work, as well as fines and other compensations.

Ключові слова: охорона праці; витрати на охорону праці; складові матеріальних затрат; чинне законодавство; соціальна ефективність; економічне значення.

Key words: labor protection; expenses for labor protection; components of material costs; current legislation; social efficiency; economic value.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Особливість чинного законодавства потребує осмислення змісту законодавства і адаптації формул у відповідності до положення постанов та законів. До основного складу вихідних даних відносяться показники, які відображають кількість потерпілих від нещасних випадках на виробництві, кількість днів непрацездатності, середньоденна заробітна плата; вартість валової продукції, вартість товарної продукції. Крім того, для проведення узагальнюючих розрахунків на підприємстві необхідно мати дані про втрату робочого часу як внаслідок нещасного випадку, так і при не виході на роботу внаслідок профзахворювання.

Основними завданнями при розрахунках ефективності витрат є вирішення наступних завдань:

- визначити перелік статей непрямих витрат і збитків, які є наслідком нещасних випадків на виробництві;
- провести формалізацію розрахунків цих статей відповідно чинного законодавства України;
- визначити вихідні дані, що необхідні для виконання оцінки збитків від виробничого травматизму;
- провести аналіз інформаційного забезпечення вихідних даних для проведення оцінки збитків;

— встановити дійсне співвідношення збитків від виробничого травматизму до прямих витрат.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проблеми охорони праці є актуальними як у світі, так і в Україні. Питаннями відшкодування матеріальних та моральних збитків, пов'язаних з наслідками нещасних випадків та захворювань на виробництві займається багато вчених. Вагомий внесок у висвітленні цих питань зробили: О. Васильчишин, Г.Г. Гогіташвілі, В.М. Лапін, О. Ніпіаліді, К.Н. Ткачук, М.О. Халімовський, Й. Чабан, В.М. Ярошевська [1—8]. Результати досліджень дали змогу зробити оцінку збитків, вивчити методи розрахунку матеріальної шкоди, розробити нові методи, які дозволять враховувати особливості сьогодення. Опрацювання публікацій цих авторів та використання інформаційних технологій дозволило сформулювати складові матеріальних збитків та використати їх для оцінки результативності діяльності та прийняття управлінських рішень. Віддаючи належне їх науковим напрацюванням з цієї проблематики, слід зауважити, що дослідження теоретичних аспектів розрахунків потребує координованого і системного характеру.

Враховуючі останні зміни в економіці ці питання стають дуже актуальними і потребують невідкладних рішень.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Провести аналіз чинних постанов і законів України, який дозволить визначити подальші етапи розробки алгоритму оцінювання збитків та витрат.

Нам необхідно:

- визначити вихідні дані для оцінки витрат на охорону праці і збитків виробництва;
- проаналізувати вихідні дані на предмет інформаційного забезпечення за даними офіційної статистики;
- адаптувати розрахунки, що передбачені чинним законодавством, до звітної інформації.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Охорона життя й здоров'я працюючих має важливе соціальне та економічне значення. На вітчизняних підприємствах існує велика кількість загроз для здоров'я та життя працівників. Відповідальність за можливі негативні наслідки діяльності несуть як самі працівники, так і ро-

ботодавці, а також держава, яка слідує за безпекою робочих місць.

Обов'язком кожного робітника є знання та дотримання правил безпеки на виробництві, а завданням роботодавців є надання безпечних умов праці, а також компенсація працівникові наслідків нещасного випадку чи професійного захворювання, забезпечення медичними та лікувально-профілактичними послугами. Травматизм на виробництві завдає не лише багато горя і страждань конкретним людям, їхнім рідним та близьким, а й безпосередньо впливає на економіку країни, бо ці особисті трагедії зливаються в чималі суспільні втрати та негативно позначаються на рівні життя людей.

Поліпшення умов праці, зниження випадків виробничого травматизму, випадків професійної захворюваності має не лише соціальний, а й економічний ефект, так як результати роботи з охорони праці призводять до збільшення фонду робочого часу, підвищення ефективності використання обладнання, зменшення плінності кадрів, зменшення витрат на пільги і компенсації за несприятливі умови праці, скорочення видатків, пов'язаних з виробничим травматизмом і захворюваністю працівників тощо [6].

Основними завданнями стосовно ефективності витрат на охорону праці є вирішення наступних завдань: визначити перелік статей непрямих витрат і збитків від нещасного випадку на виробництві; провести формалізацію розрахунків статей за чинним законодавством України; визначити перелік вихідних даних, що необхідні для виконання оцінки збитків від виробничого травматизму; ознайомитись з інформаційним забезпеченням вихідних даних для проведення оцінки збитків; виявити невирішені проблеми в інформаційному забезпеченні щодо методики визначення збитків від виробничого травматизму; встановити дійсне співвідношення збитків від виробничого травматизму до прямих витрат [3].

Особлива увага приділялася змінам у чинному законодавстві у сфері охорони праці, які набули чинності у 2015 р. Ці зміни стосуються визначення: суми одноразової допомоги і моральної шкоди; збитків від пошкодження і знищення майна за методикою 2002 р., яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 р.; сум ремонту, як для підприємств, так і для підрядних організацій за правилами визначення вартості ремонту основних фондів, які вступили

в дію у 2006 р. у Міністерстві промислової політики України; додаткових штрафних санкцій за невиконання витрат на охорону праці за нормативами; нормативних відрахувань на охорону праці на підприємстві, які мають становити не менше 0,5 відсотка від фонду оплати праці за попередній рік, оскільки ці відрахування збільшують величину прямих витрат [7].

Можливі витрати підприємства на охорону праці складаються з: додаткові до страхових відшкодування потерпілим унаслідок травм і професійних захворювань (тимчасова непрацездатність; одноразова допомога включаючи членів родин і утриманців загиблих); відшкодування витрат лікувальним установам; санаторно-курортне обслуговування; витрати на соціальну допомогу інвалідам; інші доплати), також пільг і компенсацій працюючим у важких і шкідливих умовах праці (додаткові відпустки; скорочений робочий день; лікувально-профілактичне харчування; надання молока чи інших рівноцінних продуктів; підвищені тарифні ставки; доплати за умови й інтенсивність праці; пенсії на пільгових умовах) і додатково витрати на профілактику травматизму і професійних захворювань (витрати на заходи з охорони праці за колективним договором; витрати підприємства на додаткові до колективного договору заходи з охорони праці; витрати на заходи з охорони праці з інших джерел фінансування) і витрати на ліквідацію наслідків аварій і нещасних випадків на виробництві (вартість зіпсованого устаткування, інструментів, зруйнованих будівель, споруд; витрати на порятунок потерпілих, розслідування нещасних випадків, транспорт, зв'язок тощо; виплати заробітної плати і доплати за час вимушених простоїв; вартість ремонту частково зіпсованого устаткування, машин і механізмів, будівель і споруд; вартість підготовки та перепідготовки працівників замість вибулих унаслідок загибелі чи інвалідності) і штрафи та інші відшкодування (штрафи підприємства, установи або організації за недотримання нормативних вимог охорони праці; штрафи працівників за порушення законодавчих актів та інших нормативних актів з охорони праці; компенсації за час змушеного простою через небезпеку виконання робіт, а також зупинку робіт органами державного нагляду за охороною праці; штрафи, пеня, виплати за недотримання договірних зобов'язань з іншими підприємствами; компенсаційні виплати за уражен-

ня населення, житлового фонду, частки майна і забруднення навколишнього середовища; інші санкції [4].

Тому мета статті зводиться до розкриття складових матеріальних затрат, пов'язаних з відшкодуванням матеріальної шкоди, заподіяної здоров'ю працюючих унаслідок нещасного випадку чи професійного захворювання на виробництві. З наведених витрат доцільними є витрати на профілактику травматизму і професійних захворювань, які можна вважати вкладанням в охорону праці. Решта витрат, а саме, додаткові до страхових відшкодування потерпілим у наслідок травм і профзахворювань; пільги і компенсації працюючим у важких і шкідливих умовах праці, а також витрати на ліквідацію наслідків аварій і нещасних випадків на виробництві; штрафи та інші відшкодування є недоцільними або ж частково доцільними.

Додаткові до страхових відшкодування потерпілим унаслідок травм і професійних захворювань — стосуються визначення суми одноразової допомоги і моральної шкоди. Якщо при укладанні договору на підприємстві орієнтуватися на положення законодавства про страхування нещасних випадків на виробництві, то треба враховувати наступне. З 2015 р. одноразова допомога розраховується як відсоток втрати працездатності від 17 розмірів прожиткового мінімуму, а при смертельному нещасному випадку — 100 розмірів прожиткового мінімуму [2].

Що стосується величини моральної шкоди то її має визначати суд. Для довідки: до 2008 р. відшкодування за моральну шкоду мав здійснювати Фонд. Тому ці витрати у моделі визначення витрат на безпеку виробництва були віднесені до прямих витрат. Зараз платника моральної шкоди визначає суд. Тому відшкодування за моральну шкоду відноситься не до прямих витрат, а до витрат підприємства.

Збитки від пошкодження і знищення майна пропонується проводити за методикою 2002 р., яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 р. № 175 п. Крім того наведені норми амортизації за Законом України "Про оподаткування прибутку" від 18.11.97 р., бо визначення збитків від травматизму на підприємствах має характеризуватися більш детальним розрахунком [7]. Витрати підприємства на ліквідацію наслідків аварії або нещасного випадку детально розглядаються у правилах визначення вартості ремонту основних фондів підприємств, які вступили в дію у

2006 р. Ці правила, де визначаються усі складові суми ремонту, як для підприємства, що своїми силами проводить ремонт основних фондів, так і для підрядних організацій, стосуються підприємств, які підпорядковані Міністерству промислової політики України, але можуть бути розповсюджені на інші організації. Що стосується збитків від штрафних санкцій, то у ході процесу вивчення змін у законодавстві виявилось, що до вже діючих положень про величину штрафів з фізичних осіб додалися штрафи з юридичних осіб. З 2010 р. величина штрафу з юридичних осіб дорівнює 25% від різниці між фактичними і розрахунковими витратами підприємства на охорону праці. Метою даного штрафу є стимулювання збільшення відрахувань на охорону праці хоча б у межах, що визначені законодавством.

Оскільки показником оцінки збитків підприємства від виробничого травматизму є відношення прямих витрат до непрямих, внесені зміни у формулу законодавчого визначення відрахувань на охорону праці на підприємстві. Зміни у законодавстві в частині обов'язкових відрахувань на охорону праці, які описані у ст. 19 Закону України "Про охорону праці" в редакції від 02.06.2011 р., полягають у тому, що: для підприємств, незалежно від форм власності, або фізичних осіб, які відповідно до законодавства використовують найману працю, витрати на охорону праці становлять не менше 0,5 % від фонду оплати праці за попередній рік. Враховуючи витрати на здійснення заходів на охорону праці, мають бути враховані діючі потреби на забезпечення безпеки виробництва, без яких не-

можливо розробити оптимальну стратегію інвестиційної державної політики охорони праці, яка будується, перш за все, на альтернативі модернізації основних фондів на підприємствах витратам відшкодування шкоди та збитків потерпілим — є основним напрямком роботи [1].

В результаті напрямків витрат на безпеку виробництва до існуючих в Україні реалій і діючого законодавства були сформовані наступні статті витрат: виплати Фонду, що пов'язані з вимушеним невиходом на роботу за причиною профзахворювання; прямі страхові виплати потерпілому на виробництві; цільові вкладення інвестицій в поліпшення умов охорони праці.

Чинне законодавство потребує осмислення змісту законодавства і адаптації формул у відповідності до положень постанови та законів. Тому до основного складу вихідних даних додаються показники, які відображають кількість потерпілих від нещасних випадків на виробництві, чисельність служби охорони праці на підприємстві тощо. Крім того, для проведення узагальнюючих розрахунків на підприємстві необхідне мати дані про втрату робочого часу як внаслідок нещасного випадку, так і при не виході на роботу внаслідок профзахворювання.

Усі вихідні показники мають бути забезпечені інформаційно. Отже, ми надаємо перелік основних показників, необхідних для проведення розрахунків непрямих витрат і збитків виробництва з зазначенням забезпечення вихідних даних офіційною звітною чи нормативною інформацією (табл. 1).

Таблиця 1. Джерела інформаційного забезпечення

№ з/п	Найменування показників	Інформаційні джерела
1	2	3
1	Середньомісячна заробітна плата найманих працівників, зайнятих в економіці України, за календарний рік	Статистичний щорічник України
2	Середньомісячний заробіток у промисловій сфері	Статистичний щорічник України
3	Середньомісячна заробітна плата державного службовця	Статистичний щорічник України
4	Середньомісячна заробітна плата медичного працівника	За даними Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві
5	Середня величина страхового стажу, %	Статистичний щорічник України
6	Витрати на ліки та лікування	Звіт Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві Експертна оцінка
7	Ск – сума коефіцієнтів індексації заробітної плати застрахованої особи за кожний місяць розрахункового періоду	Нормативні документи з системи Ліга закон
8	Кількість календарних місяців у розрахунковому періоді, за які розраховано коефіцієнти заробітної плати застрахованої особи	Нормативні документи з системи Ліга закон
9	Мінімальна заробітна плата у t -періоді	Нормативні документи з системи Ліга закон

№ з/п	Найменування показників	Інформаційні джерела
1	2	3
10	Число мінімальних заробітних плат, що виплачується потерпілому згідно з колективним договором	Дані з колективного договору підприємства
11	Кількість утриманців померлого від нещасного випадку на підприємстві	З акту розслідування нещасних випадків (ф.Н-1)
12	Величина втрати потерпілим професійної працездатності, %	З акту медичного обстеження потерпілого
13	Кількість травмованих відповідно зі смертельним наслідком, з інвалідним наслідком і тимчасовою втратою працездатності у t -періоді	Статистика підприємства нещасних випадків
14	Коефіцієнт частоти травматизму	Частота нещасного випадку за класом професійного ризику
15	N_1 – кількість працюючих на підприємстві	Дані підприємства
16	Зменшення балансової вартості і -го виду основних фондів виробничого призначення внаслідок повного або часткового руйнування з урахуванням відповідних коефіцієнтів індексації;	З акту розслідування нещасних випадків
17	Коефіцієнт амортизації і-го виду основних фондів виробничого призначення	Чинне законодавство
18	Індекс інфляції року, за результатами якого провадиться індексація	Нормативні документи з системи Ліга закон
19	Ліквідаційна вартість одержаних матеріалів і устаткування	З акту розслідування нещасних випадків
20	Собівартість одиниці і -го виду промислової продукції	З бухгалтерських даних підприємства
21	Кількість втраченої продукції і -го виду	З бухгалтерських даних підприємства
22	Середня оптова ціна і -того виду сільськогосподарської продукції	З бухгалтерських даних підприємства
23	Кількість втраченої продукції і -го виду	З бухгалтерських даних підприємства
24	Середня тарифна ставка оплати праці в промисловості	З бухгалтерських даних підприємства Статистичний щорічник
25	Робочий час ліквідації аварії	Чинне законодавство
26	Коефіцієнт оплати праці за понаднормову роботу	Чинне законодавство
27	Час понаднормової роботи	Чинне законодавство
28	Коефіцієнт оплати праці у святкові дні	Чинне законодавство
29	Час роботи у святкові дні	З бухгалтерських даних підприємства
30	Час, затрачений на ремонт	З бухгалтерських даних підприємства
31	Потужність обладнання	З бухгалтерських даних підприємства
32	Вартість 1 кВт/год електроенергії у t -періоді	З бухгалтерських даних підприємства
33	Ремонтно-будівельні роботи	З кошторису ліквідаційних робіт
34	Ремонтно-монтажні роботи	З кошторису ліквідаційних робіт
35	Ремонт обладнання,	З кошторису ліквідаційних робіт
36	Інші витрати	З кошторису ліквідаційних робіт
37	Адміністративні витрати ремонтно-будівельних та ремонтно-монтажних організацій	З кошторису ліквідаційних робіт
38	Прибуток за кошторисом	З кошторису ліквідаційних робіт
39	Трудомісткість робіт,	З кошторису ліквідаційних робіт
40	Податки, збори, обов'язкові платежі, встановлені діючим законодавством і не враховані ціну ремонту	З кошторису ліквідаційних робіт
41	Податок на додану вартість	Чинне законодавство
42	Повернуті суми	З кошторису ліквідаційних робіт
43	Вартість експлуатації машин, матеріалів і механізмів замовника;	З кошторису ліквідаційних робіт
44	Вартість електроенергії	З кошторису ліквідаційних робіт
45	Повернуті суми від демонтажу тимчасових споруд	З кошторису ліквідаційних робіт
46	Вартість стиснутого повітря, використаного машинами та інструментом підрядчика	З бухгалтерських даних підприємства
47	Фонд оплати праці	З бухгалтерських даних підприємства
48	Фактичні витрати на заходи з охорони праці за джерелами фінансування	З бухгалтерських даних підприємства
49	Об'єм забруднених підземних вод, куб. м	З кошторису ліквідаційних робіт
50	Площа забруднення, кв. м	З кошторису ліквідаційних робіт
51	Середня потужність забрудненої частини водоносного горизонту, м	З кошторису ліквідаційних робіт

Джерело: [5].

Знаючи всі показники, можна сформулювати наступні виплати внаслідок нещасного випадку чи професійного захворювання. Виплати потерп-

ілому (додаткові до страхових виплат) включають: додаткові виплати відповідно до колективного чи трудового договору: витрати, пов'язані

з похованням, виплатою допомоги сім'ї, оплатою приїзду рідних на похорон тощо: інші витрати. Вимушені виплати зарплат працівникам, залученим для ліквідації наслідків аварії чи нещасного випадку, це: втрата робочого часу інших осіб на допомогу потерпілому, супровід його до лікувального закладу чи додому; витрати на розслідування нещасного випадку та планування заходів по недопущенню повторення таких випадків у майбутньому; зарплата працівникам на ліквідацію наслідків аварії чи нещасного випадку та премії за прискорення цих робіт; додаткова оплата надурочних, пов'язаних з ліквідацією аварії чи нещасного випадку; виплати заробітної плати та доплат іншим працівникам за час вимушеного простою, пов'язаного з аварією чи нещасним випадком.

Затрати на ліквідацію наслідків аварії чи нещасного випадку включають: вартість електричної та інших видів енергії, витрачених на ліквідацію наслідків аварії чи нещасного випадку; оплата послуг спеціалізованих організацій за роботу в період ліквідації аварії; оплата робіт з демонтажу та транспортування обладнання, машин і механізмів з аварійного об'єкта; витрати на виконання експертних, науково-дослідних, конструкторських та пошукових робіт для ліквідації наслідків аварії; вартість капітального чи середнього ремонту машин, механізмів, транспортних засобів для відновлення виробництва; вартість ремонту виробничих будівель та споруд; вартість придбання нових обладнання, машин, механізмів, транспортних засобів, пов'язаних з відновленням виробництва; вартість будівництва нових будинків і споруд виробничого призначення; інші затрати (на розслідування аварії, на розгляд справи у суді, канцелярські, поштово-телеграфні, телефонні, транспортні та інші витрати).

Матеріальні втрати — це: втрати сировини, матеріалів, напівфабрикатів; втрати основних фондів — машин, станків, обладнання, транспортних засобів; втрати готової продукції; втрати виробничих будівель та споруд

Фінансові втрати — це: зрив поставок продукції клієнтам, штрафні санкції за це та втрата угод і клієнтів; зупинка виробництва, зниження продуктивності та якості продукції; втрати від недоданої підприємством продукції [3]. У зв'язку з вищевикладеним, слід зробити висновок, що необхідна методика оцінки економічного збитку від нещасних випадків на виробництві, яка: по-перше, повинна бути доступна в користуванні, мати дані необхідні для розрахунку збитку від конкретного нещасного випадку зі стандартної статистичної та бухгал-

терської звітності; по-друге, необхідно рознести збитки, що виникають на різних часових рівнях і різних рівнях суб'єктів що несуть відповідні втрати.

Визначення економічного збитку від виробничого травматизму повинно базуватися на комплексній оцінці економічних наслідків з диференціацією цієї шкоди за трьома рівнями відшкодувань:

— безпосередній збиток від настання нещасного випадку (аварії);

— збиток, опосередковано пов'язаний з ліквідацією нещасного випадку (аварії);

— збиток, у вигляді віддалених наслідків нещасного випадку (аварії), а також трьома рівнями суб'єктів, що несуть втрати: збитки підприємства; збитки фондів соціального страхування; збитки держави [8].

Збитки від травматизму враховують наступне:

1. До додаткових страхових виплат відносяться: виплати потерпілому (додаткові до страхових виплат) відповідно до колективного чи трудового договору; додаткові страхові виплати потерпілим від виробничого травматизму на підприємстві; визначення суми додаткових страхових виплат одному потерпілому зі смертельним наслідком; визначення суми одноразової допомоги; визначення суми на поховання; визначення суми для оплати проїзду родичів; визначення суми інші форми допомоги; визначення суми додаткових страхових виплат одному потерпілому з інвалідним наслідком; визначення суми одноразової допомоги для інваліда на підприємстві; визначення суми систематичної допомоги для інваліда на підприємстві; визначення суми на лікування інваліда на підприємстві; визначення суми на реабілітацію інвалідів на підприємстві; визначення суми додаткових страхових виплат одному потерпілому з тимчасовою втратою працездатності; визначення суми одноразової допомоги при профзахворюванні на підприємстві; визначення суми систематичної допомоги при профзахворюванні на підприємстві; визначення суми на лікування при профзахворюванні на підприємстві; визначення суми на реабілітацію при профзахворюванні на підприємстві; визначення очікуваної загальної кількості травм на підприємстві; виплата за моральну шкоду.

2. Збитки від пошкодження і знищення майна включають: збитки від руйнування та пошкодження основних фондів, знищення майна та продукції; збитки від руйнування та пошкодження основних фондів виробничого призначення; визначення коефіцієнту індексації ба-

лансової вартості груп основних фондів; коефіцієнт амортизації і-го виду основних фондів виробничого призначення; збитки від руйнування та пошкодження основних фондів невиробничого призначення; збитки від втрат готової промислової та сільськогосподарської продукції

3. Витрати підприємства на ліквідацію аварій або нещасного випадку містять: втрати сировини, матеріалів, напівфабрикатів; зупинка виробництва, зниження продуктивності та якості; оплата праці залучених до роботи інших позаштатних робітників тимчасово зайнятих; виконання роботи у понад нормований час; виконання роботи у святкові дні; вартість електроенергії та інших видів енергії, витрачених на ліквідацію наслідків аварії чи нещасного випадку; оплата послуг спеціалізованих організацій на роботу в період ліквідації аварії; вартість ремонту виробничих будівель та споруд; штрафи за порушення нормативно-правових актів з охорони праці, виявлені під час розслідування аварії або нещасного випадку

4. Втрати, які несе суспільство, включають: втрати профспілкових організацій на надання допомоги та оплату путівок у розмірі затрат по соціальному страхуванню; суму виплат державного страхового товариства особам у порядку індивідуального страхування; суму додаткових асигнувань вищих організацій на вжиття заходів щодо усунення наслідків масових нещасних випадків; суму збитків суспільства у вигляді податків з неоподаткованої частини доходів потерпілих, з виплат за лікарняними листами (лише в державних підприємствах); суму потенційних збитків, заподіяних суспільству у зв'язку з виходом робітника на пенсію по інвалідності за розрахунковий період [4],

Річна економія підприємства від поліпшення умов і безпеки праці складається з наступних показників:

— економія від зменшення професійної захворюваності (заробітна плата; зниження собівартості продукції; зменшення виплат по тимчасовій непрацездатності);

— економія від зменшення випадків травматизму (заробітна плата; зниження собівартості продукції; зменшення виплат по тимчасовій непрацездатності);

— економія від зниження плинності кадрів (зниження собівартості продукції; збільшення прибутку; витрати на підготовку кадрів);

— економія від скорочення пільг і компенсацій за роботу в небезпечних і шкідливих умовах (заробітна плата; витрати на лікувально-

профілактичне харчування; витрати на безкоштовне надання молока чи інших рівноцінних харчових продуктів) [5].

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Виробничий травматизм та профзахворювання спричиняють не тільки моральні, соціальні, а й значні економічні збитки. Тому визначення економічних наслідків від виробничого травматизму є важливим і актуальним. Тому пропонується: удосконалення методичної бази для визначення величини відрахувань і компенсацій на заходи з охорони праці; внесення до форми 7-тнв показника фактичних витрат на охорону праці на підприємстві.

При вирішенні задачі — визначення вихідних даних, необхідних для оцінки збитків від виробничого травматизму, враховується як діючий порядок, так і зміни у чинному законодавстві. Вказані зміни були формалізовані, внесені до розрахунків непрямих, додаткових витрат і збитків, на основі чого, визначені вихідні дані з вказівкою інформаційних джерел вихідної інформації.

Стосовно проблем, які потребують вирішення для визначення збитків від виробничого травматизму, перш за все, є відсутність конкретних результатів за усіма відомими методиками, що може бути обґрунтовано рядом невирішених проблем і особливостями процесу визначення збитків. Перш за все для визначення величини можливих збитків на підприємстві, необхідно мати статистику нещасних випадків на виробництві за фактом, та їх ймовірність за класами професійного ризику виду економічної діяльності до якого належить підприємство.

Встановлення дійсної оцінки збитків від виробничого травматизму проведено на основі показника відношення збитків від виробничого травматизму до величини прямих витрат. Для встановлення цього співвідношення приведені складові для розрахунків витрат на безпеку виробництва, які була доповнені статтями непрямих витрат і збитків виробництва від виробничого травматизму. Оцінка збитків від виробничого травматизму необхідна для встановлення можливості або факту альтернативи інвестиційної політики в Україні. За наведеним вище висновком можна стверджувати, що сума прямих і непрямих витрат і збитків від виробничого травматизму не становитиме альтернативу інвестиціям у модернізацію або оновлення обладнання. Цей висновок має практичне значення при розробці інвестиційної політики, як в сфері охорони праці, так і у державі в цілому.

Література:

1. Порядок розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань та аварій на виробництві. Постанова Кабінету Міністрів України № 337 від 17.04.2019 р. (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 1 від 05.01.2021, № 1350 від 02.12.2022).

2. Стан виробничого травматизму в ресурс]. Державна служба України з питань праці. Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dsp.gov.ua/stanvyrobnychoho-travmatyzmu/>

3. Стан охорони праці в Україні: економія на безпеці й зростання професійних захворювань [Електронний ресурс]. Профспілка освіти і науки України. Режим доступу: <https://pon.org.ua/novyny/4608-stan-oxoroni-praciv-ukrayini-ekonomiya-na.html>

4. Травматизм. Статистика. Причини [Електронний ресурс]. Державна служба України з питань праці. Режим доступу: <https://dsp.gov.ua/operativna-informatsiia>

5. Гогіташвілі Г.Г., Лапін В.М. Основи охорони праці: навч. посіб. 4-те вид., випр. і доп. К.: Знання, 2008. 302 с.

6. Ніп'яліді О., Васильчишин О. Сучасний стан охорони праці в Україні у контексті забезпечення її інноваційного розвитку. Актуальні проблеми правознавства. 2020. №1 (21). С. 164—169.

7. Ткачук К.Н., Халімовський М. О. Основи охорони праці: підручник. 2-ге вид., доп. та перероб. К.: Основа, 2006. 448 с.

8. Ярошевська В.М., Чабан Й. Охорона праці в галузі: Навчальний посібник. Київ: ВД "Професіонал", 2004. 286 с.

References:

1. Cabinet of Ministers of Ukraine (2019), Resolution "The procedure for investigating and recording accidents, occupational diseases and accidents at work", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1350-2022-p#n2> (Accessed 20 March 2024).

2. Derzhavna sluzhba Ukrainy z pytan' pratsi (2023), "The state of industrial injuries in the resource", available at: <https://dsp.gov.ua/stanvyrobnychoho-travmatyzmu/> (Accessed 20 March 2024).

3. Trade Union of Education and Science Workers of Ukraine (2023), "The state of labor protection in Ukraine: savings on safety and the growth of occupational diseases", available at: <https://pon.org.ua/novyny/4608-stan-oxoroni-praciv-ukrayini-ekonomiya-na.html> (Accessed 20 March 2024).

4. Derzhavna sluzhba Ukrainy z pytan' pratsi (2023), "Traumatism. Statistics. Reasons" available at: <https://dsp.gov.ua/operativna-informatsiia> (Accessed 20 March 2024).

5. Hohitashvili, H.H. and Lapin, V.M. (2008), Osnovy okhorony pratsi [Basics of labor protection], Znannia, Kyiv, Ukraine.

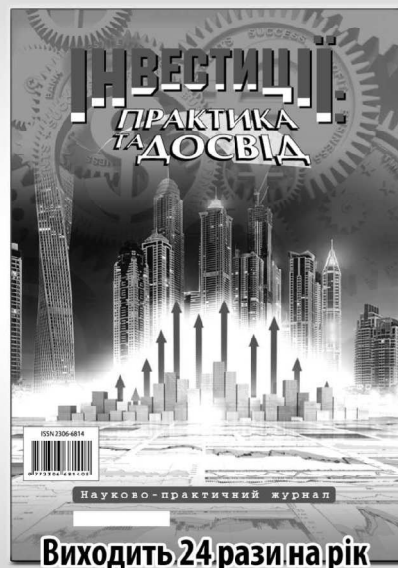
6. Nipialidi, O. and Vasyl'chyshyn, O. (2020), "The current state of labor protection in Ukraine in the context of ensuring its innovative development", Aktual'ni problemy pravoznavstva, vol. 1 (21), pp. 164—169.

7. Tkachuk, K.N. and Khalimovs'kyj, M.O. (2006), Osnovy okhorony pratsi [Basics of labor protection], Osнова, Kyiv, Ukraine.

8. Yaroshevs'ka, V.M. and Chaban, J. (2004), Okhorona pratsi v haluzi [Labor protection in the industry], VD "Profesional", Kyiv, Ukraine. *Стаття надійшла до редакції 23.03.2024 р.*

**ІНВЕСТИЦІЇ.
ПРАКТИКА
ТА ДОСВІД**

<https://nauka.com.ua>

Передплатний індекс: 23892

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України (Категорія «Б») з

ЕКОНОМІЧНИХ НАУК та ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

(Наказ Міністерства освіти і науки України № 886 від 02.07.2020)

Спеціальності - 051, 071, 072, 073, 075, 076, 281, 292